

Kärlek och hat till engelskan i svensk terminologi

Efter andra världskriget blev de engelska uttrycken *the cold war* och *the iron curtain* allmänt kända. På svenska sade man *kalla kriget* och *järnridån*. Senare kom *self-service stores*, som blev *butiker med självbetjäning*. *Brainwashing* översattes med *hjärntvätt*.

Men efter tv:ns, datorns och rock- och popmusikens amerikanska invasion i våra medvetanden kan vi inte längre översätta *brainstorming*, *display*, *laptop*, *layout* och en rad andra uttryck, som har gått in i Svenska Akademiens ordlista (SAOL) – med engelsk stavning! Man frågar sig vad språkvårdarna gör nuförtiden. Vad lär de sig på universiteten? De håller lag profil och observerar språkbruket utan att göra tillräckliga insatser för att skapa enhetlighet och stringens i det svenska språket. Det är som en läkare som bara följer utvecklingen av ett sjukdomsförlopp men är för feg för att försöka behandla och stävja sjukdomen, med risk för biverkningar av behandlingen.

Engelskan kan vara kort och koncis. När Hillary Clinton meddelade att hon skulle kandidera i presidentvalet, gjorde hon det med fyra bokstäver: I'm in. Det finns en mängd företrädesvis korta engelska ord, som fyller en lucka i det svenska ordförrådet, såsom *grill*, *flirt*, *flopp*, *trick*, *hobby*, *party*, *jogga*, *surfa* och även *teamwork*, *jetlag* och *Internet*. Inom vetenskapen är engelskans dominans ännu större än i allmänspråket. Vi svänger oss med uttryck som vi blir vana vid och snart inte ifrågasätter. Varför säger alla *doctor's delay* eller *patient's delay*, då man kan tala om doktors respektive patientens fördröjning? Varför är det bättre med *highlights* än med *höjdpunkter*? *Höjdare* vore kanske bäst? I stället för en *förnyad undersökning* används nästan bara *second look*, och i stället för en *förnyad bedömning* används *second opinion*.

När det gäller svensk-engelska termer som består av två eller flera ord, finns det delade meningar om huruvida de ska skrivas ihop som ett ord, vilket är svenskt, eller betraktas som engelska och särskrivs, t ex *Gleason score* och *cover test*. En flerordsterm som direkt lån från ett annat språk behåller i regel sitt ursprungliga skrivsätt. Man skriver

t ex *arthritis rheumatoides*, som i svensk tappning blir *reumatoid artrit*. När man använder uttryck som *café au lait*, *crème fraiche* eller *science fiction* kryddar man med uttryck från andra språk.

Det är ett krystat påstående att dessa uttryck nu blivit så vanliga att de måste anses vara svenska och därför bör sammanskrivas till ett ord. Inom marknadsföringen av

olika varor har man länge dekorerat sina erbjudanden med engelska etiketter. I ett platt landskap är det säkerligen ingen större efterfrågan på *bergscyklar*, men om man kallar dem *mountain bikes* förbättras försäljningen. Där skriver SAOL och en del lydiga medborgare *mountainbikar*, men marknadsförare håller sig till engelskt mönster. Lika lätt som att försvenska till *mountainbikar* torde det då för en språkvårdare vara att kämpa för *bergscyklar* eller *terrängcyklar*. När man gör ett direkt lån av en flerordsterm som inte översätts till svenska, borde man rimligen behålla det engelska skrivsättet eftersom det är rent engelsk term.

Beträffande hopblandningen av olika språk i samma text är det intressant att notera att barn som växer upp i tvåspråkiga hem rätt tidigt lär sig att skilja mellan språken utan att blanda in ord och grammatik från pappas språk i mammas och vice versa.

Man kan inte försvenska alla lånord från engelskan, som i sig är ett praktiskt och bra språk. Vi lånar friskt, vilket kan främja internationella kontakter. Men det finns fula och skrymmande lån. Ska vi för alltid leva med *lower urinary tract symptoms* och *international prostatic symptom score*, som rotat sig i form av förkortningar? Skulle vi inte för dagligen använda uttryck kunna konstruera egna termer? Det förstnämnda kan man förslagsvis kalla *symtom från nedre urinvägarna*, eller SNUV, för dem som vill ha en förkortning. Det senare kan väl kallas *internationella prostatasyntomskalan* och ha samma förkortning som det engelska uttrycket, IPSS? Borde inte specialistföreningarna mer än hittills engagera sig i att finna lämpliga svenska termer och benämningar? Författare av svenska läroböcker har naturligtvis en nyckelroll, liksom lärarna. Och vi kunde väl ge-

mensamt se till att de engelska lånorden är nödvändiga, förstaeliga och gärna välklingande. De ska också helst kunna böjas enligt svenskt mönster.

Torvald Granfors

överläkare, urologkliniken, Centrallasarettet, Västerås; medlem i Svenska Läkarsällskapetets kommitté för medicinsk språkvård

torvald.granfors@ltv.se

Kommentar

Det är nog inte språkvårdarna som är huvudansvariga för engelskans utbredning i svenskan. Snarare är det så att fler och fler uttrycker sig skriftligt i dag utan att fundera så mycket över hur de skriver. Här på Läkartidningen bedrivs ett aktivt språkvårdande arbete. Mycket ofta går det att hitta en svensk motsvarighet, även om det ibland krävs lite arbete och efterforskning. Dock, om det är svårt att finna ett passande svenskt uttryck går det ofta bra att i stället försvenska. Viktigt är att det nya ordet passar bra in i det svenska språkmönstret. Då krävs ibland att stavningen förändras, att kort vokal synliggörs genom dubbeltecknad konsonant och att ett engelskt flerordsuttryck blir ett hopskrivet svenskt. Här är en lista på goda försvenskningar av engelska vetenskapliga termer (den engelska formen ges inom parentes): *blindning* (blindning), *kluster* (cluster), *dopning* (doping), *genomik* (genomics), *hospis* (hospice), *impaktfaktor* (impact factor), *skanna* och *skanner* (scan och scanner).

Ibland kan engelska ord tas in direkt, bara de böjs på svenskt vis, tex *stent* (en stent, flera stentar, stenten) och *poster* (en poster, flera postrar).

Till dem som tycker att man inte ska ägna sig åt att översätta och försvenska utan använda engelska uttryck mer eller mindre oförändrade vill jag säga: Gör en förnyad bedömning. Glädjande nog har faktiskt *förnyad bedömning* och *förnyad undersökning* fått ganska stor spridning i vårt land på senare år, så Torvald Granfors har kanske inte riktigt fog för sin uppfattning att det bara är de engelska *second opinion* och *second look* som används.

Jarl Holmén

redaktör för »Medicinens språk«

